

УДК 378.1.001.73

Андрій ПОЧТОВІЮК

ДОКТРИНИ РЕФОРМУВАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Резюме. У статті визначено поняття доктрина, проаналізовано розвиток національної системи вищої освіти та розглянуто пріоритети державної політики. Автором досліджено доктрини реформування менеджменту вищої школи як вітчизняних, так і міжнародних: США, Великобританії та європейських країн.

Ключові слова: вища освіта, менеджмент вищої освіти, вищий навчальний заклад, вища школа, доктрина, реформування вищої освіти.

Andriy POCHTOVYUK

DOCTRINES OF MANAGEMENT REFORMATION IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Summary. The rapid changes that have occurred in the last decade in the life of our country are caused by socio-economic and political factors that affected all aspects of social life including the education system. The relevance of the research of processes occurring in education increases as the society has recognized that the transition to an information society where knowledge serve as the main social value results in the increasing role of highly intelligent individual capable not only to accept previously accumulated scientific knowledge but also to generalize, analyze and create a new form of advanced information technologies, services and products. The state education system and its ability to satisfy the needs of the individual and society as a high-quality educational service principally depend on the prospects of social development in the modern world. The way of European and global integration chosen by Ukraine necessitates the intensive changes in political, economic and social lives of our country. That is why in recent years the reform process has been taking place in education to achieve the best world standards. The emergence of a strategic document named the National Doctrine of Education was considered to be a significant progress which laid the foundations of a new paradigm of education – the focus on innovative type of humanistic education, its competitiveness in European and global spaces, nurturing of young generation that will secure and mobile labor market and is able to do personal spiritual and ideological choices possessing the necessary knowledge, skills and competencies for lifelong learning. Therefore, the domestic and international doctrines of management reformation in higher educational establishments are examined in the article.

Key words: higher education, the management of higher education, higher educational establishment, doctrine, reform of higher education.

Постановка проблеми. Важливим підґрунтям у контексті реформи менеджменту вищої школи є витоки та досвід формування системи вищої освіти, зокрема доктрини реформування менеджменту вищої школи. Вищезазначене зумовлює необхідність ретельного і всебічного вивчення надбань минулого з історії становлення й функціонування вищої школи та визначення шляхів їх використання в умовах становлення та розвитку національної системи освіти. Вектор дослідження звернений до аналізу доктрин як вітчизняної освіти, так і міжнародних доктрин реформування менеджменту вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика особливостей глобального менеджменту в реалізації концептуальних доктрин знайшла відображення в працях таких відомих учених, як: Є. Балашов, О. Білорус, М. Маринчева, Л. Пан, Л. Федулова, Ю. Шишков. Реформування вищої освіти висвітлені в роботах Дж. К. Грейсона, П. Іванова, Н. Селезнєва, А. Субетто, Г. Токаті, А. Урсула, М. Федерика. Проблеми вищої школи у світлі Національної доктрини розвитку освіти України вивчає Л. Кондрашова.

Метою статті є систематизація основних документів та визначення етапів формування менеджменту вищої освіти. Будь-яка діяльність передбачає наявність програми (плану) дій, оскільки необхідно визначити шляхи, методи та форми реалізації мети. Для визначення вектора розвитку менеджменту вищої школи також існують певні доктрини та моделі.

Виклад основного матеріалу. Доктрина (від латин. *doctrina* – вчення) – це сукупність постулатів, що є основою економічної, наукової, політичної чи філософської теорій. Доктрина сприяє поясненню (затвердженню) теорії та здійсненню аналізу економічних виробничо-підприємницьких механізмів, відображає необхідність вибору між сукупностями основних принципів, на базі яких можуть будуватися ділові відносини.

Модель – алгоритмічна схема процедури управління. Розроблення моделі складається з таких етапів: визначення цільової функції операції та розроблення правил вибору рішень; побудова ієрархії елементів операції; визначення входу і виходу інформації [1].

Вітчизняні дослідники обґрунтовують, що на сьогодні співіснують тільки дві моделі інституцій освіти:

1) авторитарна (традиційна) – вектор інтересів влади повністю домінує над вектором інтересів суспільства, які утискаються до рівня відновлення існуючої соціальної стратифікації та відновлення робочої сили, а вектор інтересів особистості, яка не належить до владних соціальних груп, мінімізується майже до нуля;

2) особистісно орієнтована (гуманістична), у якій збалансовані вектори інтересів основних суб'єктів розвитку освіти, влади, з одного боку, й особистості та суспільства – з іншого, за умови розвинутої демократичної правової держави та громадянського суспільства. Україна, яка перебуває на шляху демократичного розвитку, підтверджує тенденцію трансформації авторитарної системи освіти в демократичну з урахуванням усього багатства ідей і практик світової та української педагогіки [2, с. 6].

Розвиток національної системи вищої освіти здійснюється відповідно до концепції, викладеної у багатьох нормативних документах, серед яких: Указ Президента України “Про національну доктрину розвитку освіти” [3, с. 11], наказ МОН України “Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004 – 2005 роки”, Указ Президента України “Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти України” [4, с. 6 – 7], Державна цільова науково-технічна та соціальна програма «Наука в університетах» на 2008 – 2017 роки [5, с. 13], Закон України “Про вищу освіту” тощо. Національна доктрина розвитку освіти в Україні (далі – Національна доктрина) визначає систему концептуальних ідей і поглядів на стратегію та основні напрями розвитку освіти у першій чверті ХХІ століття.

Мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти.

Пріоритетними напрямами державної політики щодо розвитку освіти є:

- особистісна орієнтація освіти;
- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- створення для громадян рівних можливостей у здобутті освіти;
- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя;
- пропаганда здорового способу життя;
- розширення країномовного освітнього простору;
- забезпечення освітніх потреб національних меншин;

- забезпечення економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищення їх соціального статусу;
- органічне поєднання освіти і науки, розвиток педагогічної та психологічної науки, дистанційної освіти;
- запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій;
- створення індустрії сучасних засобів навчання і виховання, повне забезпечення ними навчальних закладів;
- створення ринку освітніх послуг та його науково-методичного забезпечення;
- інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів [7, с. 11].

Головною метою Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України є вжиття заходів для входження національної системи освіти і науки у європейський простір з реалізацією таких вимог, критеріїв і стандартів:

- постійне навчання впродовж усього життя;
- мотивоване залучення студентів до навчання;
- сприяння привабливості та конкурентоспроможності Європейського простору вищої освіти і науки для інших регіонів світу.

Основними цілями реформ в Україні є підвищення життєвого рівня населення, передусім завдяки переходу до ринкової економіки, забезпечення захисту громадянських прав і розширення індивідуальних свобод особи. Ринок праці та соціальна політика є найважливішими компонентами досягнення цих цілей, тому що вони необхідні для забезпечення продуктивності сучасної економіки.

У цьому контексті реформування вищої освіти і науки в Україні передбачає:

1. Перехід до динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, що дасть змогу задовольняти можливості особистості в здобутті певного освітнього та кваліфікаційного рівня за бажаним напрямом відповідно до її здібностей та забезпечити її мобільність на ринку праці.
2. Формування мережі вищих навчальних закладів, яка за формами, програмами, термінами навчання і джерелами фінансування задовольняла б потреби кожної людини і держави в цілому.
3. Підвищення освітнього і культурного рівня суспільства, створення умов для навчання впродовж усього життя.
4. Запровадження в системі вищої освіти і науки України передового досвіду розвинених країн світу та її інтеграція у міжнародне науково-освітнє співтовариство.
5. Пошук рівноваги між масовою фундаментальною та елітарною освітою, з одного боку, та вузькою спеціалізацією і професійною досконалістю, – з іншого [8, с. 6 – 7].

У вищезгаданих документах існує багато декларацій, проте відсутній детальний аналіз недоліків, властивих сучасній системі освіти України. Потребує конкретизації питання, яким чином молоде покоління, якому мають створюватись рівні можливості в здобутті якісної вищої освіти, буде навчатись основним принципам поведінки в системі соціальних відносин, і особливо на ринку праці. Окремо слід сказати про перспективи реформування управління освітою, у тому числі розширення доступу громадськості до прийняття управлінських рішень.

У кінцевому підсумку доктрина має визначити, якою має стати система вищої освіти в результаті вирішення поставлених завдань і який позитивний вплив вона справить на розвиток української нації. Отже, національна доктрина розвитку освіти України повніше охоплює тільки дві якісні характеристики місії вищої школи – це особистість та суспільство. Доктрина частково торкається проблем управління вищої школи та її взаємозв'язку з ринком праці.

Важливим для вивчення й подальшого застосування при реформуванні системи вищої освіти України може стати позитивний досвід функціонування систем вищої освіти країн-лідерів світового освітнього простору, у яких є багато відомих і провідних університетів, інститутів і коледжів.

За даними Інституту міжнародної освіти (ІЕ), лідерами міжнародної освіти є англомовні країни – США, Великобританія, Австралія, Канада і Нова Зеландія, а також Німеччина і Франція. На їхню частку припадає понад 60 % мобільних студентів. Розглянемо національні доктрини системи вищої освіти цих країн [9].

У США вища освіта має свої особливості порівняно з іншими країнами. Система освіти значною мірою децентралізована, що сприяє можливості широкого вибору місця її тримання – від великих університетів до місцевих коледжів, професійно-технічних училищ і технікумів. Незважаючи на те, що Департамент освіти США підтримує й фінансує вищу освіту, він не є центральним органом управління. Здебільшого коледжі й університети функціонують як самоврядні установи і мають значну незалежність і свободу [10, с. 24].

Найістотношою рисою вищої освіти в США є її різноманітність. Уряд країни не контролює ні навчальні програми, ні методи викладання в коледжах та університетах. Роль же державних органів управління досить незначна. І саме в «незалежному», або ж «приватному» секторі вищої освіти спостерігається найбільша різноманітність філософських підходів до освіти, навчальних програм і традицій. Цей сектор охоплює близько 600 невеликих коледжів та університетів, серед яких і найавторитетніші вищі навчальні заклади США.

Не зважаючи на відмінності, ці 600 незалежних коледжів та університетів мають низку спільних ознак.

- вони досить невеликі, чисельність студентів у них не часто перевищує 3000 осіб;
- вони переважно або повністю орієнтуються на чотирирічний базовий університетський курс, маючи дуже мало аспірантських програм;
- усі члени професорсько-викладацького складу віддані своїй справі. Хоча більшість із них займаються науковою роботою, вони вважають її другорядною порівняно з основним своїм обов'язком – викладанням. Вони проводять багато часу зі студентами в аудиторії та за її межами;
- методика навчання має інтерактивний, заохочувальний характер;
- оскільки в цих закладах розуміють, що значна частина навчального процесу проходить поза межами аудиторії, створюється багато можливостей для спілкування студентів між собою та з викладачами; це спілкування вважається в навчальних програмах важливим чинником передавання знань;
- у цих навчальних закладах викладання суспільно-політичних і гуманітарних дисциплін вважається дуже важливим, оскільки вони допомагають сформувати випускника не лише як спеціаліста, але й як свідомого громадянина своєї країни.

У документі Департаменту освіти США «Америка 2000: освітня стратегія», який був виданий 1991 року, визначені найважливіші цілі розвитку освіти в країні. Цей документ став своєрідною «точкою відліку» існування сучасної системи освіти в США. У ньому сформульовано основні цілі реалізації освітньої стратегії:

1. Усі діти в Америці повинні йти до школи підготовленими до навчання в ній.
2. Щонайменше 90 % учнів повинні закінчувати повну середню школу.
3. Американські учні повинні демонструвати успішне оволодіння програмою.
4. Американські учні мають бути першими у світі з природничих наук і математики.
5. Усі школи США повинні бути вільними від наркотиків і насилля.

З метою успішного здійснення освітніх стратегій США рекомендується:

- а) посилити акцент на фундаментальних дисциплінах;
- б) запровадити після закінчення школи загальнонаціональний екзамен, що відповідає світовим освітнім стандартам;
- в) запровадити президентські нагороди для найкращих учителів і директорів;
- г) посилити диференціювання оплати праці вчителів;
- д) стимулювати пошуки вчителів-новаторів;
- е) боротися з бюрократизмом в управлінні школою [11, с. 25 – 29].

31 березня 1994 року президент Б. Клінтон підписав Закон “Цілі 2000: Освітній акт Америки” (The Goals 2000: Educate America Act), що визначає доктрину освіти:

- 2000 р. учні США мають бути першими у світі щодо оволодіння математикою та природничими науками;
- створено національний департамент освіти США – це консультативна рада при президентові, міністрі освіти та конгресі США, а також національна рада з освітніх стандартів й удосконалення освіти;
- до 2000 р. темпи закінчення середньої школи збільшаться як мінімум на 90 %;
- нація повинна різко скоротити високий рівень розриву між відсотком студентів вищої школи та школярів, які успішно закінчують середню школу;
- відсоток студентів, які компетентні в більш ніж одній мові, має істотно збільшитись, і всі студенти мають бути інформовані про різноманітні спадщини американського народу і світового співтовариства загалом;
- усі студенти будуть мати доступ до фізичної культури і навчання здорового способу життя для того, вони були здоровими і підтягнутими;
- кожен великий бізнес США має брати участь у зміцненні зв’язку між освітою і роботою;
- усі працівники будуть мати можливість набути знань та навичок, від початкового до високотехнічного рівня, необхідних для адаптації до нових технологій, методів роботи і ринків за допомогою державних і приватних освітніх, професійних, технічних програм або інших програм на робочих місцях;
- усі вчителі будуть мати доступ до попередньої педагогічної освітньої служби і продовжувати професійну діяльність у напрямку розвитку, що забезпечить таким вчителям знання та навички, необхідні для навчання учнів з різними освітніми, соціальними та медико-санітарними потребами;
- буде створено партнерство серед місцевих освітніх установ, вищих навчальних закладів, батьків та місцевої робочої сили, бізнесових і професійних асоціацій із забезпечення й підтримування програм професійного розвитку педагогів.

Усі вищевказані документи мають переконливий характер та ставлять за мету заручитись національною підтримкою для досягнення змін у національних школах.

Зусилля президентських адміністрацій США, педагогів та шкіл спрямовані на оздоровлення моральної атмосфери в державі. У США визнається провідна роль вищої освіти, декларується її доступність, академічна свобода, метою виховання визначається формування особистості порядного громадянина. Доктрина управління освітою США практично у повному обсязі охоплює всі характеристики місії ВНЗ: особистість, суспільство, управління ВНЗ та тісний зв’язок із роботодавцями [12, с. 124].

Проте залишається проблемою низький морально-виховний потенціал в американських школах, що зумовлений ще більш низьким рівнем моральності суспільства. Як зазначив Р. Хеслеп, “починаючи з двадцятого століття, спостерігається різке зростання порушень чинних норм, серед яких вбивства, зловживання наркотиками та торгівля ними, зґвалтування, сексуальне розбещення дітей та обман” [13, с. 6]. Робимо висновок, що надмірна повага до

свободи особистості провокує кризу в освіті США, від якої страждає духовна еліта та моральна атмосфера в державі.

Безумовно, британські вищі навчальні заклади, поєднуючи в собі вікові традиції, новаторські методи викладання і сучасну наукову-дослідну базу, є лідерами у сфері освіти. Оксфордський університет залишається, або найменшою мірою, наближається до верхньої частини національних і глобальних рейтингів.

Сучасний розвиток англійської освітньої системи визначається Законом про реформу освіти 1988 р. Цей закон передбачає «базисний навчальний план», що має викладатися в усіх школах та складається з релігійної освіти і національних навчальних програм. Мета Національної навчальної програми – знання, навички і розуміння, які учні будуть очікувати на кожному ключовому етапі програми навчання, а також заходи щодо оцінювання учнів у кінці кожного ключового етапу. Державна програма навчання буде складатися з двох основних предметів (математика, англійська мова), шість базових предметів (історія, географія, технологія, музика, мистецтво та фізичне виховання); плюс сучасна іноземна мова.

На відміну від континентальної Європи, Закон традиційно визначається філософією есенціалізму, згідно з якою метою освіти є передавання основних (essential) знань та навичок. Отже, школи повинні зосередитися на найважливішому, не відволікаючись на другорядне [14, с. 83].

За словами держсекретаря Департаменту освіти та науки Великобританії, у 21-му столітті знання і навички будуть ключовими факторами нашого успіху.

Метою уряду є суспільство, що навчається, у якому всі добре освічені та здатні вчитися впродовж усього свого життя. Економічне процвітання та соціальна згуртованість залежить від досягнення цієї мети. Ми вже почали досягати великих успіхів, але ще є багато чого зробити. Подальша освіта і навчання відіграє ключову роль у досягненні мети суспільства, що навчається [15, с. 2].

Цілі освітньої реформи були сформульовані таким чином:

1. Задоволення потреб, покращення вибору:

- розроблення чітких місій освіти і виховання: існує не один «план» для організації навчання та підвищення кваліфікації, але потрібно переконатися, що навчання відповідає національним і місцевим потребам;
- стратегічне планування: план розвитку освіти повинен урахувати інтереси місцевих роботодавців та громадян. Одним із ключових елементів цієї нової системи планування повинно бути планування навичок;
- відповідність навчання потребам: важливість забезпечення фінансування і кваліфікації системи, яка відповідає потребам роботодавця. Роботодавці стурбовані, що нинішня система є негнучкою і не відповідає їхнім потребам;
- удосконалення базових знань: сектор знань і навичок відіграє важливу роль у забезпеченні базових навичок. Через «Навички для життя» є плани з поліпшення грамотності дорослого населення, мови та численних навичок у своїх областях;
- розроблення тісніших зв'язків з вищою освітою: коледжі та вищі навчальні заклади мають розвивати міцне спільне партнерство для подальшої прогресії освіти;
- удосконалення засобів навчання: уряд прагне до того, щоб навчання проводилось у сучасних приміщеннях з високою якістю об'єктів і обладнання.

2. Викладання та навчання «з душею»:

- якість викладання і навчання: необхідно виявити ті методи навчання, які довели свою ефективність у секторі знань і навичок, з метою поширення інформації про них, забезпечити відповідну підготовку викладачів, заохотити їх використання;

- використання інформаційних технологій зв'язку, що передбачає розроблення узгодженої національної стратегії електронного навчання, орієнтованої на задоволення потреб учнів і вчителів.

3. Розвиток учителів і лідерів майбутнього:

- кваліфікація та навички: усі вчителі повинні мати професійну кваліфікацію, а також володіти новими професійними стандартами на робочому місці;
- підтримування існуючих лідерів освіти, а також заохочення майбутніх лідерів для розвитку навичок та здатності взяти на себе це найважливіше завдання;
- винагорода співробітників: сектор додаткової освіти повинен зробити старт на реформування та підвищення оплати взятих домовленостей.

4. Створення основ для якості та успіху:

- система обліку та звітності: якщо урядом установлена наявність низької якості й продуктивності освіти, то проблема повинна вирішуватись швидко і рішуче;
- заходи та цілі успіху: розроблення повного спектра показників для відображення широкого спектра знань і навичок, що пропонуються;
- підтримання та втручання в недостатньо ефективні коледжі та інші навчальні заклади: уряд опубліковує чіткі процедури цілеспрямованих заходів у разі, якщо якість освітніх послуг постачальників оцінюється перевіркою як незадовільна або чия діяльність є причиною для занепокоєння. Водночас, держава, за необхідності, буде надавати фінансову і практичну підтримку постачальникам освітніх послуг для підвищення ефективності їхньої діяльності;
- автономія й визнання успішних коледжів та інших постачальників освітніх послуг: важливим є визнання та відзнака успіхів і досягнень учнів, а також визнання високої якості навчання й підготовки та ефективного менеджменту установ.

Англійський варіант реформ є переходом від «welfare» до «workfare», тобто від турботи держави про добробут громадянина до турботи про те, щоб громадянин мав роботу і сам забезпечив собі добробут. За таких умов значення професійної та подальшої освіти зростає. Також зростає і турбота держави про ці освітні ланки. Ми бачимо, що британські ВНЗ постійно вдосконалюють свій викладацький склад, інфраструктуру та інші аспекти своєї діяльності. Вони контролюються спеціальними агентствами зі стандартів вищої освіти, що, у свою чергу, впливає на громадську думку про ці ВНЗ і спонукає їх не зупинятися у своєму вдосконаленні та розвитку.

Отже, національна доктрина управління освітою у Великобританії також майже повністю охоплює усі характеристики місії ВШ: розвиток особистості, суспільства, управління постачальниками освітніх послуг та ринок праці.

Загалом університетська освіта в Європі влаштована в різних країнах по-різному. Відсутність уніфікації на різних рівнях навчання заважає переходу студентів з одного навчального закладу в інший і визнанню їхніх дипломів за кордоном. Реформа вищої освіти в Європі розпочалася в 1998 р. у Сорбонні й об'єднала чотири країни: Францію, Німеччину, Італію і Великобританію. 19 червня 1999 року міністри з 29 європейських країн, відповідальні за вищу освіту, підписали Болонську декларацію, у якій взяли на себе зобов'язання провести реформу системи університетської освіти з метою її уніфікації [16, с. 63].

Болонський процес – це кардинальна модернізація європейських систем науки та освіти відповідно до викликів нового тисячоліття. Вихідні позиції учасників процесу формулюються в тексті Болонської декларації так: «Європа знань» є нині широко визнаним незамінним фактором соціального і людського розвитку, а також невід'ємною складовою зміцнення та інтелектуального збагачення європейських громадян, оскільки саме така Європа спроможна

надати їм необхідні знання для протистояння викликам нового тисячоліття разом з усвідомленням спільних цінностей та належності до єдиної соціальної і культурної сфери.

На думку дослідника Клепко С.Ф., «болонізація» освіти – це передусім технічне унормування її, спрямоване на підготовку конкурентоспроможних фахівців. Болонський процес – це процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм та інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи. Його початковою метою було створення до 2010 року європейського освітнього простору задля підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці, підняття конкурентоспроможності європейської вищої школи [16, с. 63].

Кряжев В.П. вважає, що тенденцією реформування управління вищою освітою в країнах Західної Європи на межі ХХ – ХХІ ст. стала децентралізація, яка мала прояв у вигляді чотирьох субтенденцій, а саме: деконцентрація, делегування влади, передавання повноти відповідальності за освітню діяльність місцевим громадам, денационалізація. Серед інших тенденцій учений виділяє такі:

- зміни структури вищої освіти: багатоступеневість, існування в структурі професійного (технологічного) неуніверситетського сектора, використання першого наукового ступеня докторського рівня (доктор філософії);
- підвищення рівня внутрішнього самоуправління і самоконтролю в напрямку збільшення автономії ВНЗ;
- зміни у фінансуванні ВНЗ: запровадження гнучкого блокового фінансування, «формул фінансування» на основі вступних і випускних витрат, контрактного фінансування, оплати за навчання в державних ВНЗ і вступної оплати;
- заходи щодо забезпечення якості вищої освіти: поступовий перехід від державного освітнього інспекторату до моніторингу з боку громадських чи державно-громадських органів;
- реформування процедур доступу до навчання і зменшення відсіву студентів: відміна відкритого доступу в університети, зменшення або посилення селективності доступу в університети, відміна відкритого неселективного доступу в професійному секторі вищої освіти, запровадження ліберальних правил виконання нормативів термінів навчання;
- поступове зміщення змін у фінансовій підтримці студентів від стипендіальної форми до різноманітних освітніх субсидій і позик;
- реформування навчальних курсів: створення в університетах навчальних курсів малої тривалості, адаптованих до потреб ринку праці, запровадження кредитно-модульної організації навчального процесу як основи гнучкої вищої освіти [17, с. 17].

Отже, у другій половині ХХ ст. в західноєвропейських країнах елітарна модель вищої школи поступово поступилася моделі масової вищої освіти, оскільки ринок праці підвищував вимоги до середнього рівня освіченості нових поколінь. Проте на думку російського філософа О. Зіновієва західництво посилює недемократичні аспекти системи влади й управління, прагне посилення ролі держави, недемократичних елементів у системі влади і до перетворення демократії в засіб маніпулювання масами та в камуфляж тоталітарного аспекту.

Абсолютною необхідністю самозбереження розмаїтості професій і соціальних позицій західного суспільства є розходження та ієрархія навчальних закладів, розподіл системи освіти й навчання на два сектори, у яких готуються люди принципово різних соціальних типів. В одному з цих секторів готується зміна для керівної еліти суспільства, в іншому – зміна для керованих нею мас. Загальнодоступність освіти є лише потенційною або умовною. Фактично ж далеко не всі мають для оволодіння нею необхідні кошти, час і здібності. Подібна

двополюсність вищої освіти Європи та розподіл на високоосвічену професійну еліту у сфері науки й техніки, а також у сфері підготовки кадрів для неї, та більшу масу населення погано освічених людей вказує на диспропорції у суспільстві. Вища освіта не виконує свої завдання перед суспільством у цілому.

Висновки. Аналіз матеріалів з теми дослідження дозволяє стверджувати, що становлення та розвиток національної системи вищої освіти здійснюється постійно. Визначено, що для подальшого успішного розвитку вітчизняного менеджменту вищої освіти необхідно застосовувати позитивний досвід функціонування систем вищої освіти країн-лідерів світового освітнього простору. В результаті виявлено, що доктрина управління освітою США практично у повному обсязі охоплює всі характеристики місії ВШ: особистість, суспільство, управління ВНЗ та тісний зв'язок із роботодавцями. Національна доктрина управління освітою у Великобританії також майже повністю охоплює усі характеристики місії ВШ: розвиток особистості, суспільства, управління постачальниками освітніх послуг та ринок праці. Та все ж практика реформування освіти у визнаних країнах-лідерах освіти, не дивлячись на власну зразковість, має певні крайності та диспропорції в урахуванні інтересів усіх чотирьох складових місії ВШ. Удосконалений підхід до менеджменту вищої школи обов'язково має вирішити ці проблеми та включити позитивний досвід реформування вищої освіти в цих країнах у доктрині розвитку освіти України.

Перспективними є подальші дослідження з боку розвитку менеджменту вищої школи, вивчення кризових моментів менеджменту вищої школи, реформування підготовки спеціалістів ВНЗ.

Conclusions. Thus, the analysis of materials on study suggests that the formation and development of the national system of higher education is being carried out continuously. It is determined that for the further successful development of the domestic management of higher education it is necessary to apply a positive experience of the higher education systems of leading countries of the world educational space. As the result it is revealed that the doctrine of the education department in the United States almost fully covers all the characteristics of the higher education mission: individual, society, management of higher educational establishments and tie relationship with employers and the national doctrine of education management in the United Kingdom also almost completely covers the characteristics of the higher education mission: development of the individual, society, management of suppliers of educational services and the labor market. Summarizing all the stated above, it should be noted that the practice of educational reform in the leading education countries despite its own exemplary has certain extremes and imbalances concerning the interests of all four components of the higher education mission. An improved approach of the higher education management has to solve these problems and enable a positive experience in reforming higher education in these countries to be included into the National Doctrine of Education of Ukraine.

The further researches of the higher education management, the study of its crisis aspects and the reformation of training the specialists of the higher educational establishments are rather perspective.

Використана література

1. Електронна наукова бібліотека Воєvodіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enbv.narod.ru/text/Econom/encyclo/index.html>
2. Подмазін, С.І. Особистісно орієнтована освіта (соціально-філософський аналіз); автореф. дис. ... д-ра філософ. наук [Текст] / С.І. Подмазін. – Д.: Дніпропетр. нац. ун-т., 2006. – 34 с.
3. Офіційний вісник України від 03.05.2002. – 2002. – № 16. – Стаття 860. – Код акта 22250/2002.
4. Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти України на 2004 – 2005 роки: затверджено наказом МОН України від 23.01.2004, № 49 // Освіта. – 2004.
5. Офіційний вісник України від 05.03.2004 – 2004. – № 7. – Стаття 392. – Код акта 27819/2004.
6. Офіційний вісник України від 05.10.2007. – 2007. – № 72. – С. 85. – Стаття 2708. – Код акта 41029/2007.

7. Офіційний вісник України від 03.05.2002. – 2002. – № 16. – Стаття 860. – Код акта 22250/2002.
8. Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти України на 2004 – 2005 роки: затверджено наказом МОН України від 23.01.2004, № 49 // Освіта. – 2004.
9. Institute of International Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iie.org/>
10. Суспільство і цінності. Коледжі та університети у Сполучених Штатах // Державний департамент США. Бюро міжнародних інформаційних програм. – США, Вашингтон: Вид-во: eJournalUSA@state.gov, листопад 2005. – 63 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.america.gov/publications/ejournalusa/1105.html>
11. America 2000: An Education Strategy. Department of Education, Washington, DC. ED/OS91-13. May 91. – 82 p.
12. Michael M. Heise, Goals 2000: Educate America Act: The Federalization and Legalization of Educational Policy, 63 Fordham L. Rev. 345 (1994). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol63/iss2/2>
13. Moral Education for Americans. Author: Heslep R.D.. Source: Journal of Criminal Justice, Volume 24, Number 2, 1996.
14. Сбруєва, А.А. Порівняльна педагогіка: навчальний посібник [Текст] / А.А. Сбруєва. – 2-ге вид., стер. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 320 с.
15. Success for all – Reforming further education and training, June 2002. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.education.gov.uk/publications/standard/publicationDetail/Page1/ACF9728>
16. Клепко, С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті [Текст] / С.Ф. Клепко. – Полтава: ПОППО, 2006. – 328 с.
17. Кряжев, П.В. Тенденції реформування вищої освіти в країнах Західної Європи; автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки [Текст] / П.В. Кряжев. – Київ, 2008. – 22 с.